

Summary. Radionova T.M. The syntactic potential of the metaphoric constructions in the poetry of the men of the sixties.

The article overviews the syntactic possibilities of different types of metaphors. The peculiarities of functioning of metaphorical components with instrumental, subject, locative and other semantics are considered. Significant attention is focused on the role of grammatical features of the analyzed forms in the process of metaphor formation.

Key words: metaphor, syntactic construction, instrumental, subject, locative semantics.

УДК 811.161.2=161.1=111=133.1'367.335

Святобаченко Ірина Станіславівна,

кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри теорії літератури та історії української літератури
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет». м. Артемівськ. Україна.
E-mail svyata87@mail.ru

**ТИПОЛОГІЯ ТОПІКУ БЕЗПОЛУЧНИКОВОГО СКЛАДНОГО
РЕЧЕННЯ**

Питання комунікативного функціонування речення-висловлення є достатньо цікавим і відкритим для дослідження та експериментів. Зокрема, відкритою постає проблема розгортання інформації в поліпредикативних одиницях.

У різні часи проблему комунікативного структурування висловлення досліджували такі вчені, як Ф. Данеш, А. Загнітко, О. Крилова, В. Матезіус, Я. Фірбас, В. Шевякова та ін.

Об'єкт дослідження в нашій статті – комунікативна структурація безполучникового складного речення, *предмет* – схеми вияву топіку в безполучникових складних реченнях. *Мета* – виявити можливі схеми вияву топікальної прогресії безполучникових складних речень. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати зміст поняття «топік» у його широкому та вузькому розумінні; 2) окреслити потенційні схеми топікальної прогресії у безполучникових складних реченнях; 3) подати кількісно-якісний аналіз вияву топікальних схем у безполучникових складних реченнях.

У сучасному мовознавстві наявні декілька потрактувань поняття «топік». Так, одним із аспектів розгляду постає комунікативно-реченнєвий аспект

У сучасному мовознавстві наявні декілька потрактувань поняття «топік». Так, одним із аспектів розгляду постає комунікативно-реченнєвий аспект явища, за якого топик репрезентовано як компонент функційної перспективи речення, що має найменший ступінь комунікативної значущості. Не менш поширеним в лінгвістиці є поняття топіку як текстуальної категорії.

Так, І. Штерн надає топіку статусу семантичної макроструктури і розглядає його поряд із темою тексту, а іноді навіть отожднює ці два поняття [2].

Водночас Дж. Лайонз пропонує розглядати топіки розмови як одну з провідних характеристик діалогу (під топіком розуміється семантична домінанта, смисловий стрижень розмови) [3].

Безсполучникове складне речення, безперечно, можна вважати текстовим утворенням, оскільки воно: 1) постає внаслідок контамінації двох і більше предикативних одиниць; 2) компоненти безсполучникового складного речення об'єднані певними дискурсивними, прагматичними та семантичними чинниками; 3) реалізує певний тип синтаксичного зв'язку та семантичного відношення між компонентами безсполучникового складного речення, що актуалізується за функціонування усєї комунікативної одиниці як цілісного утворення. Отже, розгляд топіку безсполучникового складного речення може проходити і за аналізу функційної перспективи речення (топіку у вузькому розумінні), і за розгляду безсполучникового складного речення на текстуальному рівні (топіку в широкому розумінні як поняття, синонімічного поняттю «тема тексту»).

За умови розгляду топіку безсполучникового складного речення в широкому розумінні цього поняття доцільним постає звернення до концепції тематичних прогресій Ф. Данеша [1]. Дослідник виокремлює такі моделі тематичної прогресії: проста лінійна прогресія, прогресія з наскрізною темою, прогресія з похідними темами, прогресія з розщепленою темою, прогресія з тематичним стрибком. Для кожної з моделей притаманна певна динаміка теми повідомлення, специфіка її реалізації: за лінійної прогресії рема попереднього

компонента набуває в наступному компонентів статусу теми (схематично цей різновид прогресії можна репрезентувати так: $T_1-R_1 \rightarrow T_2(R_1) - R_2$); прогресія з наскрізною темою передбачає наявність в усіх компонентах текстової одиниці певного елемента, що завжди посідає тематичну позицію ($T - R_1, T - R_2, T - R_3 \dots$); прогресія з похідними темами може не містити експліцитно тему повідомлення, проте у повідомленні наявна низка характеристик, за якими чітко виявляється тема повідомлення загалом (Див. схему 1):

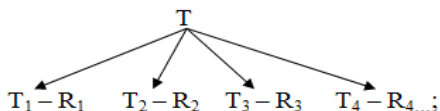

Схема 1;

прогресія з розщепленою темою передбачає наявність певного спільного елемента, який, за подальшого розгортання інформаційної канви повідомлення, розщеплюється на певні тематичні елементи (Див. схему 2):

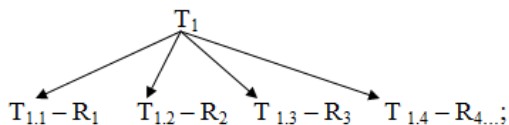

Схема 2;

для прогресії з тематичним стрибком характерною виступає швидка зміна теми повідомлення попри відносну релевантність усіх тем повідомлення щодо певного масиву інформації ($T_1 - R_1, T_2 - R_2, T_3 - R_3 \dots$).

За аналогією до такого класифікування динаміки теми повідомлення ми проаналізували комунікативну динаміку топіків (у широкому розумінні) дібраних безсполучникових складних речень (4200 безсполучникових складних речень українською та російською мовами). Внаслідок цієї пошуково-дослідної роботи виявлено такі різновиди схеми вияву топіку в досліджуваних мовах:

– в українській мові – речення з похідними топіку – 451 речення (41% від загальної кількості дібраних нами речень українською мовою): *Моє ім'я Олаф Стефензон, я художник* (В. Винниченко) (топік – чоловік з іменем *Олаф Стефензон, художник*); друга за кількістю група – речення з топікальним стрибком – 341 речення (31%): *Він зирнув у вікно: чайок не було* (В. Шевчук) (топіки – *він* (суб'єкт дії); *чайки*); група речень, які поєднують декілька схем динаміки топіку нараховує 110 одиниць (10%) (найчастіше такі речення є досить ємними за обсягом): ¹[*Йому сподобалась архаїчність ситуації*]; ²[*багато чоловіків серйозно курили*], ³[*дослухаючись до власних вражень і пильнуючи за найменшими мінами інших*] (Т. Прохасько) – перший та другий компоненти характеризуються прогресією з топікальним стрибком (топіки – *він* – у реченні – *йому* (чоловік, що спостерігає за ситуацією) та *багато чоловіків*), натомість напівпредикативна конструкція (дієприслівниковий зворот) разом із другим компонентом речення утворюють прогресію з похідними топіку; речень із наскрізною топікальністю нараховуємо 99 одиниць (9%): – *Я тебе розумію, – сказала я* (М. Хвильовий) – наскрізний топік – *я* (особа розповідачки); речень із розщепленим топіком повідомлення – 56 (51%): *На вулиці помалу прокидалося життя: заревла череда, замекали вівиці, заляскали батогоми пастухи, заторохкотіли потроху вози, заскрипів журавель біля криниці, задимились димарі, почувлися пісні* (В. Винниченко) – спільний топік – *життя* прокидається; лінійна топікальна прогресія представлена 43 реченнями (3,9%): *Метлинський подивився на смажену яечню, вона іще пухиріла й побулькувала жиром* (В. Шевчук) – фокус першого компонента (*яечня*) набуває в другому компонентові статусу топіку;

– серед дібраних безсполучникових складних речень російською мовою найчисельнішою є група, якій притаманна прогресія з топікальним стрибком – 607 речень (55,2%): *То нехорошо, другое нехорошо* (Тэффи) (топіки – *то, другое*); на другому місці за чисельністю – речення з похідними топіку – 163 одиниці: *Есть у тебя рублей пятьдесят – так дай* (А. Аверченко) (імпліцитний топік, що репрезентує ситуацію, характеризується змістом речення загалом);

речення зі змішаним типом схематизації динаміки топіку повідомлення – 102 одиниці (9,3%): ¹[*Каждый день рождаются живые существа и люди*], ²[*каждый новый человек несёт с собою целый новый мир желаний и идей*] – ³[*это, видите ли, для них не удивительно*] (И. Василевский) – схема динаміки топіків першого та другого компонентів має стрибкоподібний характер, третій компонент щодо попередніх двох перебуває у відношеннях лінійної топікальної прогресії (зокрема, на це вказує лексична одиниця *это*, яка слугує контекстуальним субститутом попередніх двох компонентів); група речень із розщепленим топіком нараховує 90 одиниць (8,1%): *А то эдак всё можно выдумать: есть нехорошо, спать нехорошо, нос нехорошо, рот нехорошо* (Н. Бучинская) – спільним топіком є *всё можно выдумать*, що витлумачується за допомогою наступних компонентів; нараховуємо 74 речення (6,7%) із наскрізною топікальністю: *Будь я медик – я бы помог* (А. Аверченко) (наскрізним топіком є особа розповідача *я*); група з лінійною прогресією топіку включає 64 речення (5,8%): *Не сердитесь на меня, я найду через неделю* (В. Дорошевич) (фокус першого компонента *меня* у другому компонентіві набуває статусу топіку повідомлення – *я*).

Таким чином, категорія топіку, з одного боку, є поняттям, належним до галузі функційної перспективи речення. Водночас топік повідомлення має безпосереднє відношення до поняття комунікативного динамізму компонентів висловлення як елемент із найменшим ступенем комунікативної значущості, але такий, що становить основу для побудови висловлення як комунікативної одиниці, один із провідних засобів когерентності інформаційного масиву. Такий синкретизм топіку щодо рівнів розгляду дозволяє нам говорити про топік повідомлення в ширшому розумінні цього поняття, внаслідок чого уможливорюється розгляд схем топікальної прогресії у межах безсполучникового складного речення як певного текстового утворення з власною темою, думкою та семантичними домінантами. За розгляду топіку повідомлення у вузкому розумінні маємо справу безпосередньо з функційною

перспективою речення як концепцією розподілу комунікативного навантаження компонентів у межах певної синтаксичної одиниці.

Література

1. Тематические прогрессии Ф. Данеша [Электронный ресурс] / Ф. Данеш. – Режим доступа : http://zskspb.ru/kommunikativnaya_struktura_teksta/tematicheskie_progressii_f_danesh.html.

2. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : Енцикл. словник для фахівців з теоретич. гуманіт. дисциплін та гуманіт. інф-ки / І. Б. Штерн. – К. : «АртЕк», 1998. – 336 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).

3. Lyons J. Semantics / J. Lyons. – Cambridge : Cambr. Univ. Press, 1978. – Vol. 2. – 894 p.

Анотация. Святобаченко І.С. Типология топіку безсполучникового складного речення.

Стаття присвячено дослідженню схем вияву топіку (в його широкому розумінні) в безсполучникових складних реченнях з опорами на концепцію тематичних прогресій Ф. Данеша. Запропоновано кількісно-якісний аналіз потенційності вияву різних топікальних схем в українській та російській мовах із поясненням принципу виокремлення топіку кожної з частин безсполучникового складного речення.

Ключові слова: топік, тема, безсполучникове складне речення, топікальна прогресія.

Аннотация. Святобаченко И.С. Типология топика бессоюзного сложного предложения.

Статья посвящена исследованию схем проявления топика (в его широком понимании) в бессоюзных сложных предложениях, исходя из концепции тематических прогрессий Ф. Данеша. Предложен количественно-качественный анализ потенциального проявления различных топикальных схем в украинском и русском языках с пояснением принципа выделения топика каждой из частей бессоюзного сложного предложения.

Ключевые слова: топик, тема, бессоюзное сложное предложение, топикальная прогрессия.

Summary. Svyatobachenko I.S. The asyndetic complex sentence topic typology.

The article deals with the topic manifestation schemes (in its broad meaning) in asyndetic complex sentences on the ground of thematic progressions worked out by F. Danes. The quantitative-qualificative analysis of different topic schemes potential in the Ukrainian and Russian languages with explaining of the differing principle of each part of asyndetic complex sentence topic is proposed.

Key words: topic, theme, asyndetic complex sentence, topical progression.